

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Kersti Rauba

6-7 AASTASTE LASTE EELTEADMISED RAHATARKUSEST

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Algõpetuse nooremlektor Külli Hiimäe-Metsar

Tartu 2024

Kokkuvõte

6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest

Rahatarkuse õpetamine on muutunud järjest aktuaalsemaks, sest ühiskonnas toimuvad kiired muutused ja majanduskriis süvendavad inimeste vajadust rahatarkuse järele igapäevaeluga toimetulekul. Leitakse, et rahatarkuse omandamine on elukestva õppe osa, mis võib algata juba koolieelses lasteasutuses. Lasteaias õpetamise aluseks on lapse eale vastavalt valitud materjalid ja metoodika. Efektiivsemalt saab last õpetada, kui õpetajal on olemas teadmised lapse eelteadmistest rahatarkuse kohta. Sellest tulenevalt on antud bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada 6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest. Selleks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud kahes lasteaias koolieelikute rühmades. Uuringus selgus, et lastel on teadmised rahatähtedest ning nad teavad, mis on hind. Lünklikud on laste teadmised raha säästmisest ja kokkuhoidvast tarbimisest. Samuti olid laste teadmised puudulikud toodetest ja teenustest, mida nad oma elus kasutavad.

Võtmesõnad: rahatarkus, koolieelne iga, eelteadmised

Abstract

Prior knowledge of 6–7-year-old children about financial literacy

Teaching financial literacy, has become increasingly relevant, because the rapid changes taking place in society and the economic crisis deepen people's need for financial literacy in coping with everyday life. It is believed that acquiring financial literacy is a part of life-long learning that must be started already in preschool. Teaching in kindergarten is based on materials and methodology selected according to the child's age. A teacher can instruct a child more effectively if he has knowledge of the child's prior knowledge about financial literacy. Consequently, the aim of this bachelor's thesis is to find out the prior knowledge of 6–7-year-old children about financial literacy. For this purpose, semi-structured interviews were conducted in two groups of preschoolers in kindergartens. The study revealed that children have knowledge of banknotes and know what the price is. Children's knowledge of saving money and frugal consumption is patchy. Children's knowledge of the products and services they use in their lives was also lacking.

Key words: financial literacy, preschool age, prior knowledge

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Rahatarkuse mõiste ja olulisus	4
1.2. Rahatarkuse kujunemine koolieelses eas	5
3. Metoodika	7
3.1. Valim	7
3.2. Valimi moodustamine	8
3.3. Andmekogumine	8
3.4. Andmete analüüs	9
4. Tulemused.....	9
5. Arutelu	16
Kasutatud kirjandus	19
Lisad.....	22
Lisa 1. Intervjuu küsimuses.....	22
Lisa 2. Väljavõtted transkriptsioonist.....	23

Sissejuhatus

Rahatarkuse omandamisel on lapsed sihtrühmaks, kuna täiskasvanutena hakkavad nad nii enda isiklikuks tarbeks kui ka riigi huvides rahaotsuseid langetama (Rahandusministeerium, 2021). Lisaks on laste hoiakud ja teadmised kujunemisejärgus ning neid on võimalik mõjutada (Kikas, 2008). Rahandusministeeriumi strateegiadokumendis „Eesti elanike rahatarkuse strateegia 2021-2030“, tuuakse välja kitsaskohad selle alases hariduses. Esiteks, et rahatarkuse õpetamine ei ole süstemaatiline ning õpetamine pole kogu õpilaste haridusteed läbiv. Teiseks, et riiklikes õppekavadest ei ole rahatarkuse eesmärgid selgelt välja toodud. Samuti leiti, et rahatarkuse õpetamisele pühendatakse vähe aega ning õpetajad ei tunne end sel teemal kindlalt (Rahandusministeerium, 2021).

Rahatarkus on põhikirjaoskuse, lugemise ja matemaatilise kirjaoskuse täiendus, kuna nõuab rohkem teadmisi ja oskusi finantsvaldkonnas (Trunk *et al.*, 2018). Kirjaoskus on põhioskus, sealhulgas finantskirjaoskus, mida määratletakse inimesel pidevalt areneva võimena kasutada ja mõista sotsiaalselt kokkulepitud sümbolisüsteeme. Hetkel puudub Eestis toimiv haridusasutuste ülene järjepidev tegevusplaan õpilaste rahatarkuse taseme tõstmiseks. Koolide juhtkonnad on rõhutanud algkooli ja koolieelsete lasteasutuste tähtsust rahatarkuse arendamisel (Civitta Eesti AS, 2020).

1. Teoreetiline ülevaade

Rahatarkuse mõiste ja olulisus

Eestis määratletakse mõistet läbi Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) seletuse, mida kasutab ka Rahandusministeerium. Rahatarkus on teadmiste, oskuste, hoiakute ja käitumuslike harjumuste kogum, mis aitab parendada rahalist heaolu (OECD, 2011). Rahatarkus hõlmab teadmisi rahast, oskuslikku raha kasutamist ja planeerimist ning hoiakuid väärtustamiseks isiklikku ja ühiskondlikku heaolu pikemas perspektiivis (Neudorf *et al.*, 2023). Rahatarkust peetakse vajalikuks oskuseks eduka ja loova isiksuse arenguks (Kocar *et al.*, 2018). Samuti on rahatarkus vajalik pädevus, et planeerida isiklike tulusid ja kulusid ning mõistmaks finantskohustuste olemust ja planeerida suuremaid oste (Arro *et al.*, 2018).

Teadmised rahatarkusest on muutunud järjest vajalikumaks seoses maailmas vallandunud kriisidele, mis on põhjustanud majanduslangusi. Näiteks COVID-19 -st tingitud

majanduslangusega (Faulkner, 2022), kus inimeste toimetulek ja heaolu sõltuvad eelkõige nende teadmistest ja vastutuse võtmise eest enda rahatarkusest. Kirjanduses kasutatakse mõiste rahatarkuse tähenduses määratlusi nagu finantskirjaoskus (*financial literacy*), aga ka finantspädevus (*financial knowledge*) (Aarna *et al.*, 2021).

Rahatarkus on ettevõtluspädevuse alapädevus (Bacigalupo *et al.*, 2016).

Ettevõtluspädevus (*entrepreneurial competency*) on teadmiste, oskuste ja hoiakute terviklik kogum, mis on vajalik väärtuste loomiseks ideede elluviimisel, õppija ettevõtlikkuse arenguks ning jätkusuutlikuks toimetulekuks töös ja igapäevaelus (Bacigalupo *et al.*, 2016, Raamdokument, 2018). Rahatarkus aitab lapsel otsida lahendusi ning pingutama eesmärgi nimel. Püstitatud eesmärgi saavutamiseks tuntakse rohkem rõõmu ning osatakse saavutust rohkem hinnata. Eesmärgi saavutamiseks õpitakse koostama finantsplaani (Erahuvikool Mängides Targaks, s.a).

1.2. Rahatarkuse kujunemine koolieelses eas

Õpetamisel, ka rahatarkuse õpetamisel, on suurem mõju haridusasutuse ja perekonna koostöös (Salus, 2022; Õun, 2005). Eelkooliealisele lapsele on kõige loomulikum õppimise viis läbi eeskujude, vaatlemise ja mänguliste tegevuste kaudu (Saarits, 2008). Oluline on leida õppimises tasakaal õpetaja juhitud tegevuse ja laste algatatud tegevuste vahel (Tzuo, 2007). Koolieelses lasteasutuses on õpetaja hoiakutel ja sõnumite edastamisel ettevõtluspädevuse kujunemisel peamine rõhk, millega toetatakse oskuste kujunemist (Veide *et al.*, 2022). Mida noorem on laps, seda enam toetub tema tunnetus- ja õpitegevus täiskasvanupoolsele suunamisele (Kikas, 2010).

Lasteaia konteksti saab viia kõiki nelja ettevõtluspädevuse alapädevuste valdkonda: enesejuhtimine, sotsiaalsete olukordade lahendamine, väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine ning (äri)ideede elluviimine. Neid ettevõtluspädevusi lõimides õppeprotsessi ja last selles suunas arendades, toetatakse loovate ja ettevõtlike inimeste kujunemist ühiskonnas (Raamdokument, 2018). Ettevõtlik inimene on algatusvõimeline, enesekindel, orienteeritud eesmärgile, avatud koostööle, et tegeleda projektidega, millel on kultuuriline, sotsiaalne või rahaline väärtus. Ettevõtlikkus määrab suuresti inimese elukvaliteedi ja elus hakkama saamise (Brüne & Lutz, 2020; Veide *et al.*, 2021).

Seitsmendaks eluaastaks on lapsel väljakujunenud mitmed põhioskused (loendamine, võrdlemine, järjestamine), mis on seotud finantskäitumisega (Whitebread & Bingham, 2013). Soovide ja vajaduste eristamine on väikelapse jaoks kognitiivselt ja emotsionaalselt raske. Samas

alates kuuendast eluaastast õpivad lapsed tegema vahet oma soovil ja vajadusel (Tark Vanem, *s. a.*). Hea rahatarkusega inimestes on leitud sarnaseid omadusi: hea numbriline võimekus, intelligentsus, motivatsioon tegeleda isiklike rahaasjadega ning kannatlikkus (Stolper & Walter, 2017).

Õpetaja saab toetuda õppetegevuse planeerimisel Ettevõtlus-ja karjääriõppe programmi Edu ja Tegu rahatarkuste õppeprogrammile. Programm sisaldab õppematerjale, mis on suunatud vanuserühmale 5 – 6 aastat „Vinks-Vonks avastab ja seikleb 1“ ja koolieelikutele mõeldud „Vinks-Vonks 2 julgeb ja proovib“. Edendamaks rahatarkust lasteaiaealistel lastel, on Liis Kleini koostanud raamatu „Minu esimene raha“. Mainitud õppematerjalid on töö kirjutajale teadaolevad ainukesed õpetajale kättesaadavad materjalid rahatarkuse õpetamiseks. Lõimides valdkonna „Mina ja Keskkond“ õppetegevusi rahvakommetest, võimaldab lasteaias tegevusi, mis soodustavad rühmatöö, enesetõhususe ja loovuse arendamist. Rahatarkust saab lõimida aga kõikidesse tegevustesse.

Mängude ja temaatiliste projektitegevuste käigus ning kogemusõppe kaudu saavad lapsele selgemaks rahatarkuse teemad: raha, müümine, asjade väärtus, kogukond jms. Läbi mängu juhatakse tähelepanu kasvamisele, soovidele, vajadustele, kogumisele, kulutamisele. Samuti emotsioonidega toimetulek, algatamine, planeerimine, arenguuskumus. Laps mõistab, mida tähendab kannatlikkus ja ootamine. Annetamine on teema, mille kaudu õpetatakse üht suhtlemise olulist omadust: empaatiat. Laps peab saama aru raharinglusest – midagi ostes annan raha ära, aga müües saan raha endale. Oluline on lapseni viia teadmine, et raha on vahetusvahend ja väärtuse vahend (Veide *et al.*, 2022). Vastavalt lapse eale lisanduvad uued teemad. Näiteks, et laps saab esimesed teadmised, kuidas saab raha, tutvub kogumise ja varumise vajalikkusega, et eesmärgipärane kogumine eeldab planeerimist.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on rahatarkuse teemad kirjas korrapäratult ning erinevate valdkondade all. Rahatarkusega seotud konkreetsed õppe- ja kasvatustegevuse tulemuse eeldused on välja toodud valdkonnas „Matemaatika“, kus on kirjas, et laps teab enamkasutatavaid rahaühikuid ning teab, kuidas neid kasutatakse (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Ebaselgete õpiväljundite tõttu võib teema käsitus jääda pealiskaudseks. Hetkel on rahatarkuse viimine lasteni õpetaja entusiasmil põhinev. Kui õpetajal on rahatarkuse vastu isiklik huvi, siis ta leiab õpetamiseks viisi, lahenduse ja materjalid (Pärn, 2023).

Lapse ja täiskasvanu vahelises suhtluses õpitakse üldisi oskusi, sealhulgas rahatarkust. Lapse arendamisel on oluline, et last ümbritsevad täiskasvanud oleksid teadlikud õppimise üldistest seaduspäradest ning lapse arengu eripäradest ja lähtuksid lapse olemasolevatest teadmistest (Kikas, 2008). Õpetaja saab õpetada last toetavas keskkonnas, kus tal on teadmine lapse hoiakust ja varasematest teadmistest õpetatava suhtes.

2. Töö uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Rahatarkuse õpetamist on uurima hakatud alles lähiajal ning puuduvad teadmised õpetamise mõjususe kohta (Amagir *et al.*, 2018). Eestis on rahatarkusele koolieelses eas tähelepanu hakatud pöörama alles viimastel aastatel, sest varane lapseiga on kõige otsustavam aeg harjumuste ning hoiakute kujundamisel (Borden *et al.*, 2013; Grohmann *et al.*, 2015). Rahatarkust on eakohaselt õpetades võimelised õppima väga noored lapsed juba alates kolmandast elusaastast (Borden *et al.*, 2013, Financial Education Planning framework 3-11 years, 2020). Puuduvad teadmised 6-7 aastaste laste eelteadmiste kohta rahatarkusest (Puks, 2010).

Eelnevast tulenevalt on töö eesmärk välja selgitada, millised on 6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest ning, kas lapse eelteadmised rahatarkusest on seotud rahatarkuse õpetamisega lasteaias. Uurimisprobleemist ja eesmärgist lähtuvalt on uurimisküsimus:

1. Millised on 6-7 aastaste lasteaiaste eelteadmised rahatarkusest?

3. Metoodika

Töö eesmärgist ja uurimisküsimusest tulenevalt kasutati kvalitatiivset uuringut, et selgitada välja, millised on 6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest.

3.1. Valim

Uurimuses osales 23 last koolieelikute rühmast kahest eri lasteaiast. Ühest lasteaias osales 10 last vanuses 6-7 aastat, kellest kaks olid venekeelse emakeelega. Teisest lasteaiast osales 13 last vanuses 6-7 aastat, kellest kaks last moodustasid kaksikud. Valimiks oli mugavusvalim (Rämmer, 2014). Mugavusvalimisse kuulusid mulle kergesti kättesaadavad lasteaiad. Üks lasteaid asub linnas, teine vallas.

3.2. Valimi moodustamine

Valimi moodustamiseks võtsin ühendust mõlema lasteaia juhtkonnaga meili teel. Kirjas tutvustasin ennast, uurimuse eesmärki ning palusin luba selle teostamiseks antud lasteaias. Ühest lasteaiaist ei vastatud, seega läksin ise kohale nõusoleku saamiseks. Seejärel käisin nõusolekut küsimas rühmas õpetajatelt. Saades kõigilt nõusoleku, jagasid õpetajad lastevanematele nõusolekulehed, mida oodati tagasi nädala jooksul. Mõlemasse lasteaeda jagasin 10 nõusolekulehte. Teises lasteaias oli huvi uuringus osalemiseks veel neljal lapsel. Rühmaõpetaja paljundas soovijatele nõusolekulehe allkirjastamiseks. Õpetajad jagasid nõusolekulehed põhimõttel, kes lastest on huvitatud osalema uuringus. Uuringus osalemine on vabatahtlikkuse alusel lapsevanema nõusolekul ning lähtutakse lapse heaolust. Uuringus osalejate isikuandmed on kaitstud ja töös ei kasutata uuringus osalejate pärisnimesid. Leppisime kokku ka sobiva aja laste intervjuerimiseks.

3.3. Andmekogumine

Andmeid kogusin poolstruktureeritud intervjuudega. See võimaldab intervjuerijal intervjuu kavas olevate küsimuste järjekorda muuta ja lisaküsimusi küsida ning intervjueritaval enda mõtteid rahulikus tempos avaldada (Lepik *et al.*, 2014). 6-7 aastaste lastega intervjuu eesmärk oli teada saada, millist on nende teadmised rahatarkusest. Intervjuu küsimuste koostamise aluseks oli programmi Edu ja Tegu poolt koostatud õppematerjal „Vinks-Vonks 2 julgeb ja proovib“. Antud õppematerjal on lasteaia õpetajale vabalt kättesaadav veebis. Küsimused (lisa 1) olid koostatud temade kaupa: raha, säästmine, ostunimekiri ja kokkuhoid.

Pilootintervjuu tegin oma 6 aastase lapsega, et veenduda, kas lapsele on küsimuste sisu arusaadav. Muudatusi küsimustesse ei olnud vaja teha, aga pidin seletama sõnade säästmine ja kulutus tähendust. Pilootintervjuu vastuseid lõputöös ei arvestatud, kuna laps ei kuulu sihtrühma.

Intervjuud toimusid 18. märts, 28. märts, 1. aprill ning 17. aprill kella 9.02 – 10.30 ajal. Intervjuu viisin läbi ühe lapsega korraga lasteaia rühmaruumis, lapsele tuttavas keskkonnas. Intervjuude ajaline kestvus oli lühemal 4 minutit ning pikem kestis 9 minutit ja 50 sekundit. Enne intervjuud küsisin lapselt nõusolekut salvestamiseks. Lapsele oli teada, et võib intervjuu katkestada omale sobival ajal. Uuringus osalenute laste vanuse ja soo suhe on välja toodud tabelis 1.

Vanus	Tüdruk	Poiss	N
6 aastane	5	6	11
7 aastane	6	6	12

Tabel 1. Laste vanus ja sugu.

Intervjuu käigus selgitasin lapsele talle võõraste sõnade tähendust. Venekeelse emakeelega lapsele tõlkisin neile tundmatud sõnad vene keelde. Intervjuud salvestati Voice Memos rakendusega.

3.4. Andmete analüüs

Andmete analüüsimiseks intervjuud transkribeerisin ehk helifailid muutsin kirjalikeks tekstideks (Linno, 2020). Transkribeerimiseks laaditi helisalvestused arvutisse, seejärel foneetikakeskuse veebiprogrammi „Veebipõhine kõnetuvastus“ (Olev & Alumäe, 2022). Kirjalikud tekstid saadeti minu meilile. Saadud tekstifailid muutsin korrektseks kuulates helifaile ning tehes parandusi teksti. Seejärel kustutasin helifailid seadmetest, alles on kirjalik tekst. Selles eristasin küsimused vastustest. Ühe faili transkribeerimiseks (vt väljavõtteid lisa 2) kulus keskmiselt 35 minutit. Tekstina sain kokku intervjuusid 35 lehekülge, vormistades kirjastiilis *Times New Roman* suurusega 12 ja reavahega 1,5.

Bakalaureusetöö andmete analüüsimisel kasutasin kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Selliselt andmeid analüüsid tuleb kõige paremini välja uuritavate maailma mõistmine (Kalmus *et al.*, 2014). Koondasin iga intervjuu küsimuse alla kõikide laste vastused. Seejärel märkisin värvikoodiga sarnase sisuga vastused. Andmeanalüüsi usaldusväarsuse tagamiseks kasutasin 1/3 ulatuses kaaskodeerimist. Andmete tulemuste kirjutamise ajal kontrollisin korduvalt koode ning tegin parandusi.

4. Tulemused

Selgitamaks, millised on 6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest esitan tulemused intervjuu küsimuste teemade kaupa. Tulemuste ilmestamiseks kasutan kaldkirjas tsitaate. Laste anonüümsuse tagamiseks on nimed asendatud pseudonüümidega: P1–P23.

Raha

Esimesed intervjuu küsimused puudutasid lapse teadmisi, kust ja mille eest raha saadakse ning milliseid rahatähtesid ta teab. Antud uuringus osalenud laste vastused on koondatud joonis 2.

Lapsed tõid välja, et raha saab pangast ning raha saadakse töö eest.

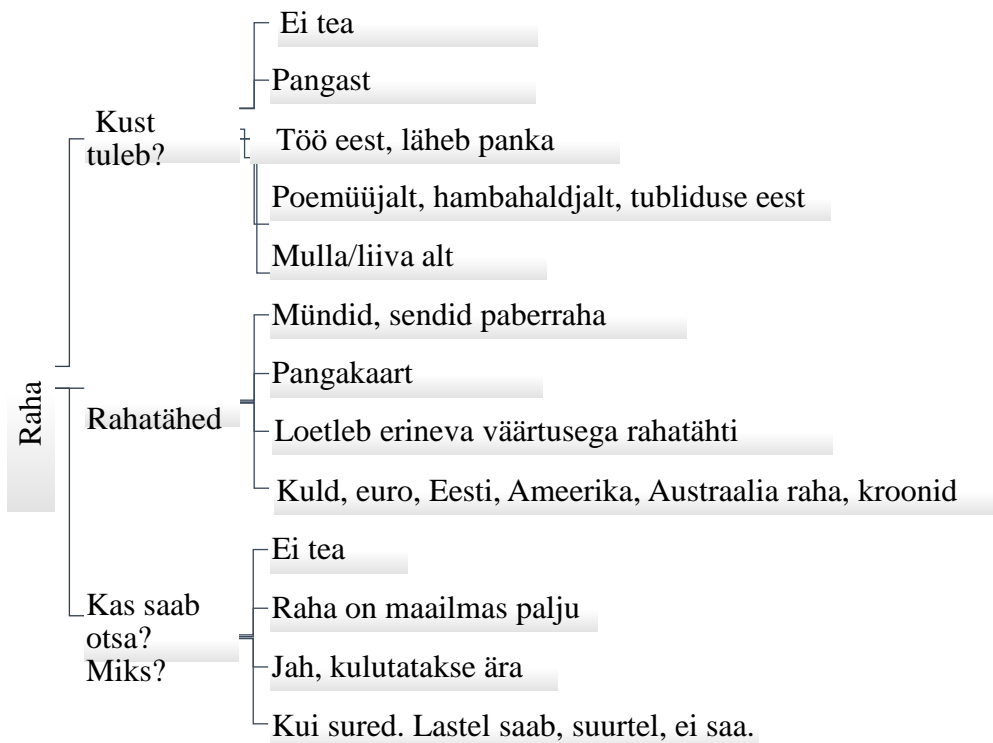
Pangast. Kui sa teed näiteks tööd.(P3)

Vastanute seas oli ka neid, kes arvasid, et raha saab poemüüjalt või mulla alt.

Töölt. Kui keegi on mulla alt kuskilt, rannaliival näiteks. Töölt. Ja kui sa annad rohkem raha poetädile. Ja rohkem ma ei tea.(P6)

Nimetati ka, et raha saab hambahaldjalt, toa koristamise eest ning aparaadist arvutis töötamise eest. Toodi ka välja, et ei teata kust raha tuleb, kuna ema pole sellest rääkinud.

Raha teema järgmine küsimus oli milliseid rahatähti lapsed teavad. Keegi intervjuueeritavatest ei jätnud küsimusele vastamata (vt joonis 2). Lapsed loetlesid erinevaid rahaühikuid ja maksevahendeid (pangakaart, valuuta). Mainiti krooni, eurot, kulda, paberraha ja münte ning sente. Aga ka Eesti, Ameerika ja Austraalia raha.

Joonis 2. Raha.

No seda on päris keeruline öelda. Rahasid on nii palju ju. Sente, paberrahasid, eurosid, rohkem ei teagi. (P21)

Ameerika raha, Eesti raha, Austraalia raha ja see on kõik. (P23)

Küsimusele, kas raha saab kunagi otsa, lähenesid lapsed erinevalt. Oli lapsi, kes arvasid, et raha on maailmas palju ja see ei saa kunagi otsa (vt joonis 2). Pakuti ka, et raha saab otsa raisates.

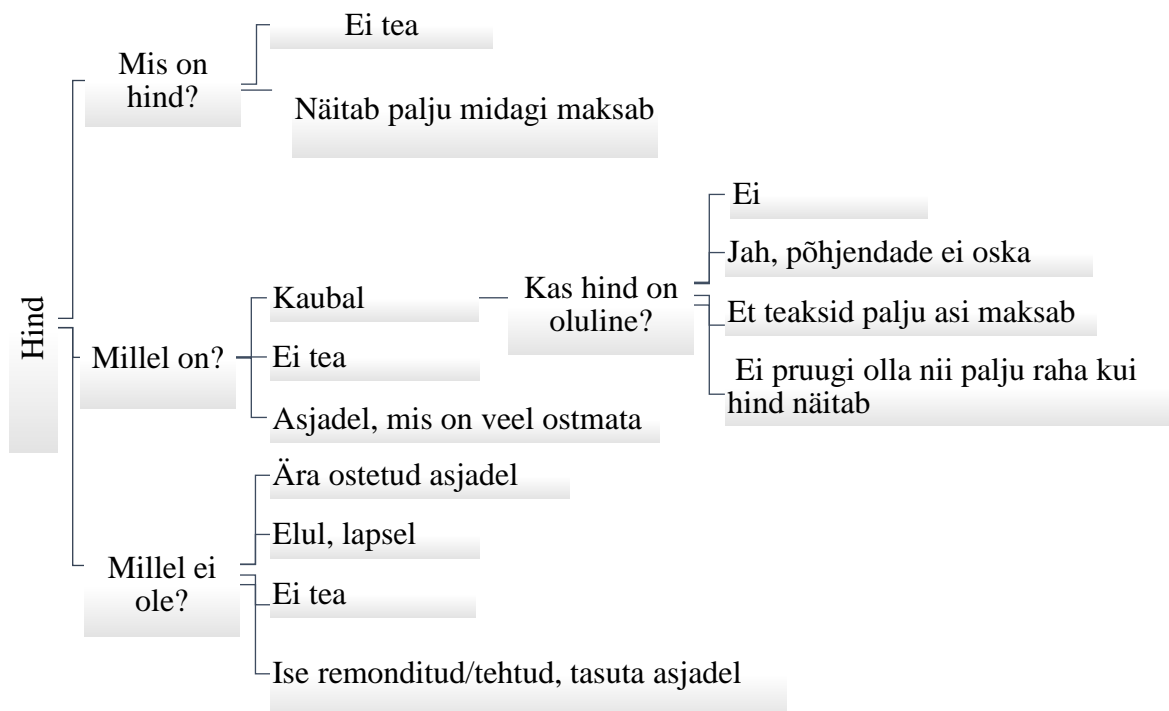
Sest, sest raha ei ole nii palju inimestel. (P14)

Vastusteks pakuti veel, et kui suured ning lastel saab raha otsa, aga suurtel ei saa, sest suured käivad tööl.

Lastel võib saada, aga suurtel ei saa. Sellepärast, et lapsed ei käi tööl. Aga suured käivad tööl. (P6)

Oli ka neid, kes arvasid, et raha saab otsa, kuid põhjendada oma arvamust ei osanud.

Järgmised intervjuu küsimused puudutasid hinda. Küsimusele, mis on hind vastati, et see näitab palju asi maksab (joonis 3). Vastanute seas oli ka neid, kes ei osanud antud küsimusele vastata. Vastused jaotusid kahte blokki. Hinnaga seoses oli küsimus, millel on hind ja millel mitte (vt joonis 3). Vastuseks pakuti, et hinda pole elul, lapsel ja asjadel, mille eest ollakse juba raha makstud. Arvati ka, et ise tehtud ja remonditud asjadel pole hinda ning vahest on tasuta jäätis või muu tasuta asi.

Joonis 3. Hind.

Samuti, et hinda pole juba ära ostetud asjadel. Oli ka vastanute hulgas laps, kes ei osanud midagi pakkuda.

Näiteks vahepeal võib olla tasuta jäätis. (P4)

Hindasid pole neil, mis on juba ära ostetud. Hindadel on need, kus ei ole veel asju ära ostetud. (P14)

Arvati, et hind on poes müügil oleval kaubal: söögil, joogil, riietel, mänguasjadel. Küsimusele, kas peab poes hinda vaatama, vastas ainult üks küsitletust eitavalt. Lapsed põhjendavad hinna vaatamise olulisust, sellega, et sul ei pruugi raha jätkuda toote ostmiseks.

Sellepärast on oluline, et muidu sa teaksid, kui palju ta maksab üldse. Kogemata maksvad selle jaoks vähem, see pole nagu õige. (P15)

Arvati ka, et hinda peab vaatama selleks, et teaksid palju maksma pead kauba eest. Küsitletute seas oli ka neid, kes teadsid, et hinda peab vaatama, aga põhjendada oma arvamust ei osanud. Arvati ka, et hinda peab vaatama selleks, et teaksid palju maksma pead kauba eest. Küsitletute seas oli ka neid (3 last), kes teadsid, et hinda peab vaatama, aga põhjendada oma arvamust ei osanud.

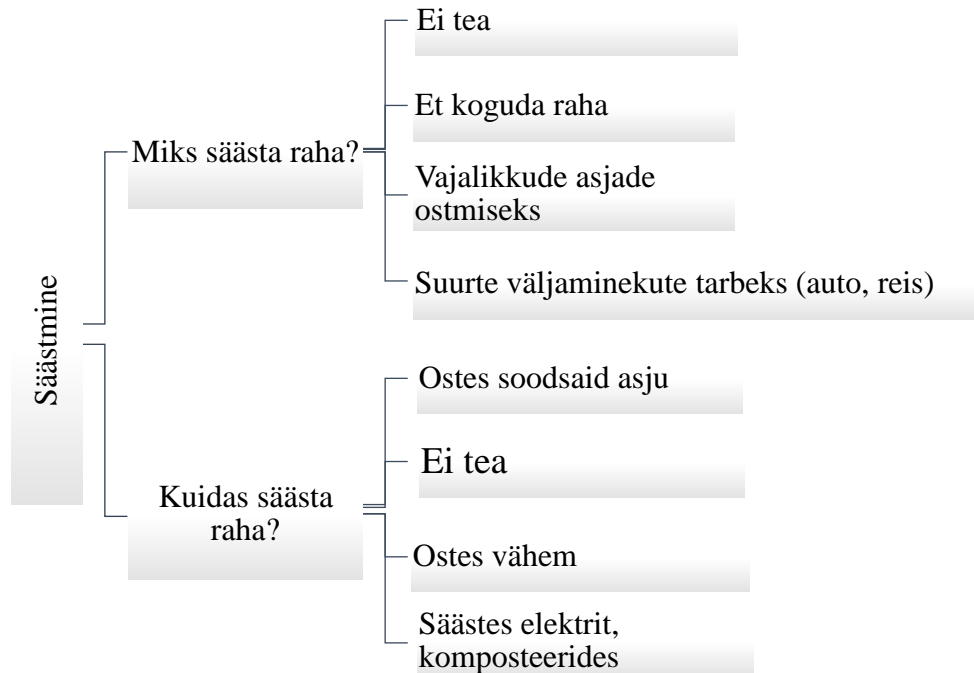
Säästmine

Intervjuueritavatelt uurisin, mida nad teavad raha säästmisest (joonis 4). Säästmise kohta ei osanud enamus lastest vastata. Küsimus osutus uuritavatele keeruliseks. Aeti segamini mõiste säästmine ja kulutamine. Sellele küsimusele jätsid paljud vastamata (7 last).

Säästmine on see, et sa kulutad raha. Et me lähme poodi ja ostame midagi, näiteks söögi asju ja lilli ja vaase ja mänguasju ja õhupalle ja näiteks sööke ostame ja restorani lähme või riiete poodi, kingade poodi... (P9)

Lapsed, kes olid kokku puutunud sõnaga säästmine, selgitasid mis see on ning miks me säästame.

Ja see, et sa säästad, et ei osta nii kalleid asju. Ostad soodushinnaga. (P13)

Joonis 4. Säästmine.

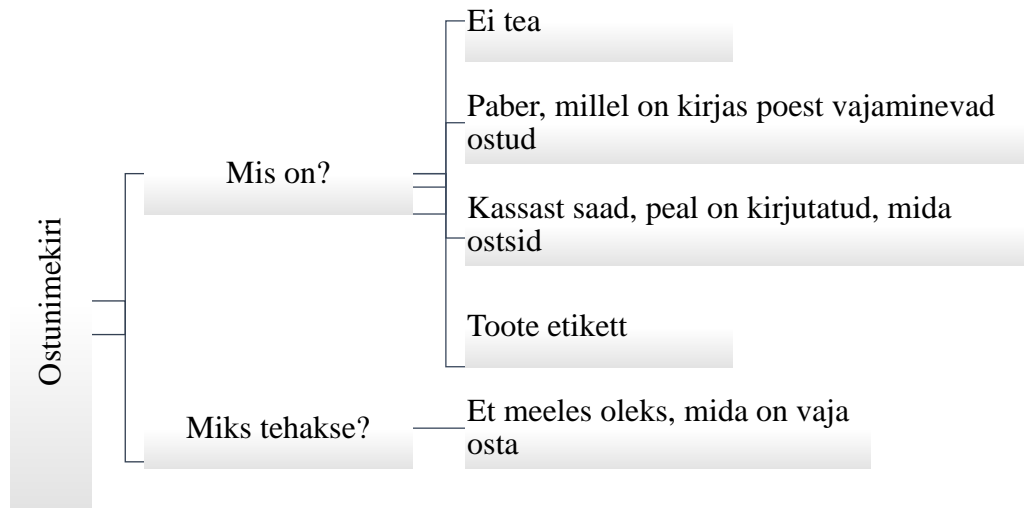
Võib väita, et säästmine on teema, millest laste teadmised on puudulikud. Samas raha säästmisest räägitakse ühiskonnas palju just viimasel ajal.

Ostunimekiri

Valdav osa küsitletutest vastas, mis on ostunimekiri ja miks seda tehakse. Oli neid, kes ei teadnud, mis on ostunimekiri, aga peale minu poolse sõna seletamise teadis, miks seda on vaja teha (joonis 5). Vastanute hulgas oli ka lapsi, kes pakkus, et toote etikett või kassatšekk on ostunimekiri.

Siis kui sa näiteks ostad, midagi ja siis saad kassas selle ostunimekirja ja siis vaatad ostunimekirjast, mida sa ostsid ja kui palju see maksis. Muidu me näiteks ostame saia ja leiba ja siis me mõtleme, et kumb see oli ja kumb see oli. (P5)

Muidu meil läheb meelest ära. Ostame suvalisi asju. Vahest ma teen, nii et ma ostan midagi ja mul on ostunimekiri, millel asjad olemas on, aga ma panen midagi sinna veel juurde. Näiteks ükskord ma polnud kirjutanud, et ma ostan kohukest ja mahla, siis ma ostsin nad ikkagi. Mind ei huvitanud üldse, et oh, mis sellest, et ma ostan on. Ostan ikkagi. (P20)

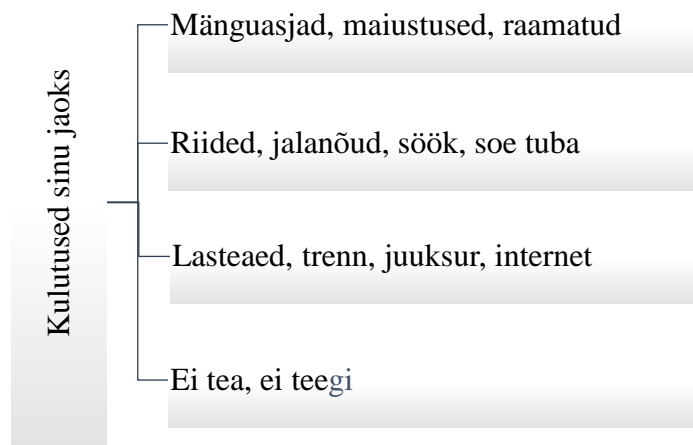

Joonis 5. Ostunimekiri.

Laste teadmised pärinevad kodust. Nad olid näinud, kuidas vanemad teevad ostunimekirja paberile, telefoni või koostavad selle vanemale vennale. Neil on isiklik kokkupuude.

Kulutused

Järgmised küsimused, millele lapsed pidid vastama, puudutasid kulutusi. Esiteks, kas lapsed teavad, milliseid kulutusi lapsevanem teeb nende jaoks. Antud küsimus võiks näidata laste kaasatust igapäevaellu. Küsitletutest vastas valdav osa, et vanemad ostavad mänguasju ja maiustusi (joonis 6.).

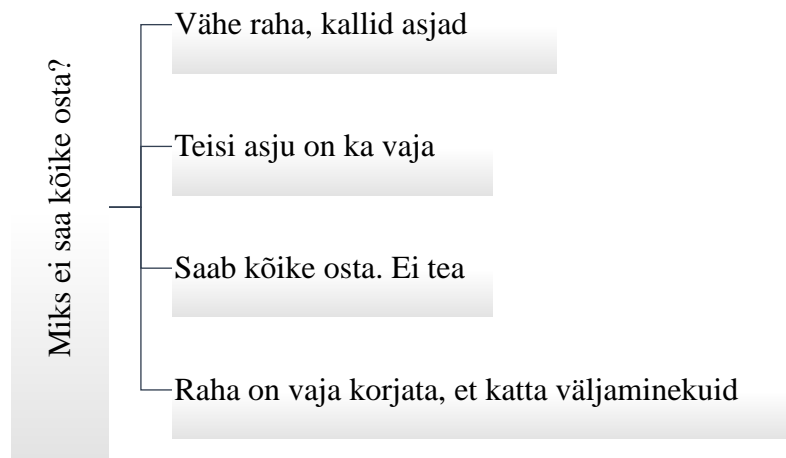
Joonis 6. Kulutused, mida teevad vanemad sinu jaoks.

Vastati, et vanemad ostavad neile riideid, jalanõusid, maksavad trennide, lasteaia ja teenuste eest (juuksur, Wi-Fi). Küsitletute seas oli lapsi, kes ei olnud kursis, milliseid kulutusi tema jaoks tehakse või olid kindlad, et ei teha mingeid kulutusi.

Ei, nad ei osta mulle kunagi midagi. Ma tahan nii väga ühte mängu või mingit mänguasja. Mul pole seda ja emme ei luba seda. Aga mul on vanaema, kes lubab asju osta. (P14)

Teine küsimus, antud teemablokis oli, miks me ei saa alati osta kõike, mida tahame? Vastajatest arvas valdav osa, et meil ei pruugi nii palju raha olla, et teatud asju osta. Arvati ka, et mõned asjad maksavad liiga palju ning oli ka arvamus, et muidu ei saa teisi vajalikke asju osta (joonis7).

Muidu sul jääb nii vähe raha. Siis sa ei saa rohkem asju osta, siis sa jääd vaeseks. Siis sa pead inna peale minema raha otsima... Istud seal ja „Palun mani“. (P17)

Joonis 7. Miks me ei saa alati kõike osta.

Teadlikumad lapsed rääkisid, et raha on vaja hoida, et katta suuri kulutusi nagu remont, auto ostmise. Üks lastest märkis, et raha ei kasva puu otsas.

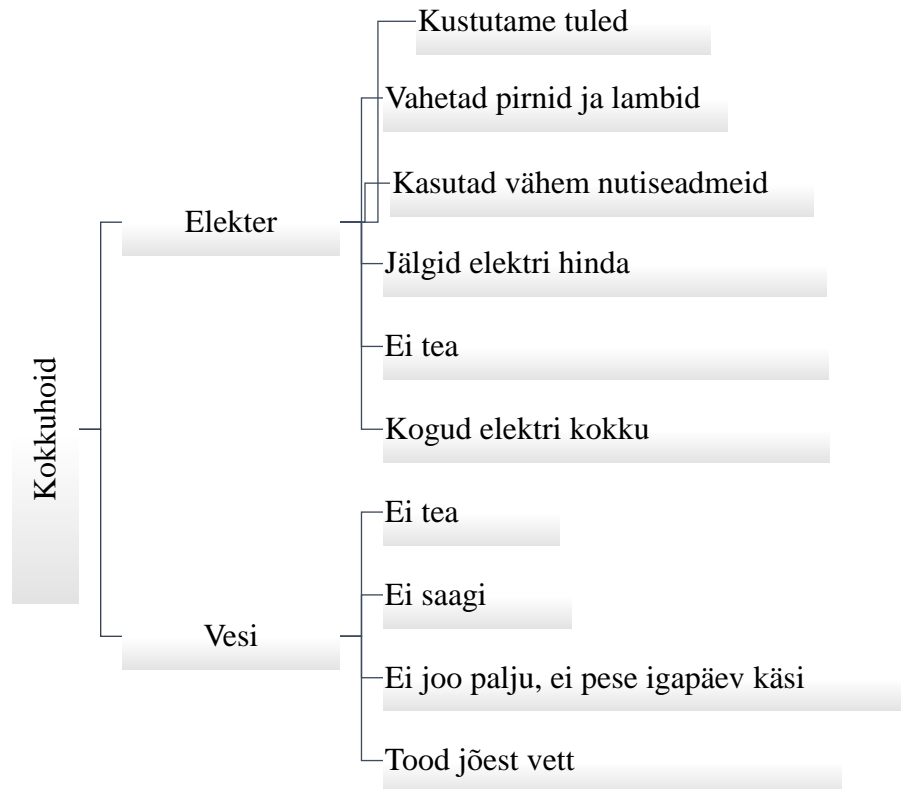
Kokkuhoid

Viimane intervjuu küsimus puudutas elektri ja vee kokkuhoidu. Lapsed tõid välja, kuidas saab elektrit säästa. Vee kokkuhoidmisest rääkides jäid lapsed hätta (vt joonis 8). Lapsed pakkusid, et elektril võib olla kõrge hind ning sel ajal ei peaks elektrit kasutama. Räägiti ka tulede kustutamisest, kui ruumis ei viibi või on veel piisavalt valge.

Et me ei pane tulesid põlema, kui päike paistab. Aga vett ei saagi kokku hoida! Võimalust pole vett kokku hoida. Tünniga pead jõest võtma siis. (P21)

Elektrit saame me nii, et me ei kasuta lampe nagu me praegust lasteaia teeme. Ja vett seda me saame nii, etoot, vett me ei saa tegelt kokku hoida, sest me peame ikkagi päevas päris palju jooma. Seda lahendust ma ei oska öelda. (P20)

Vastanutest enamuse (13 last) ei teadnud, kuidas on vett võimalik säästvalt tarbida.

Joonis 8. Elektri ja vee kokkuhoid.

Võimalusteks pakuti, et ei pese iga päev käsi, jood vähe, paned kraani kinni kui ei kasuta parajasti vett ning tood vee jõest.

5. Arutelu

Bakalaureusetöö uurimisküsimusega soovisin teada, millised on 6-7 aastaste lasteaialaste eelteadmised rahatarkusest. Õpiväljunditeks on Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) kirjas, et laps teab rahatähti ja eristab neid. Lasteaedadele suunatud õppematerjalis „Vinks-Vonks julgeb ja proovib II“ on õpiväljundid teemade kaupa lahti kirjutatud. Selle

kohaselt võiks lapsel olla arusaam, et raha teenitakse tööga, aga on ka teisi võimalusi (laen, annetused jne). Lapsel võiks olla ka arusaam, et raha on vahetuskaup (Veide *et al.*, 2022). Antud uuring tõi välja, et uuritavatel lastel on teadmised, kust ja mille eest raha saadakse. Teati ka, et raha saab otsa. Mitte teadajate hulk oli minimaalne (2 last).

Kõige paremad teadmised olid lastel rahatähtedest. Seda võib põhjendada sellega, et riiklikus õppekavas on valdkonna „Matemaatika“ all konkreetselt õpiväljund kirjas: lapsel on teadmised käibel olevatest rahatähtedest (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Võrdluseks tooks, et Kea Puksi (2010) uuringust selgus, et 6-8aastased lapsed ei tundnud hästi raha mõõtühikuid (Puks, 2010). Uuritavad oskasid selgitada, mis on hind ja millel on hind. Teadsid ka, et hinda peab vaatama. Hinna vaatamise põhjendamisega jäid hätta. Siit võib järeldada, et lastel on kogemus poes käimisega, nad on näinud, et hindu võrreldakse. Neile pole selgitatud, miks hinda vaadatakse. Raskeks osutus lastele küsimus, millel pole hinda. Koolieelikutel on raske mõista asju, mida nad ise otseselt ei koge.

Intervjueritavad lapsed teadsid, et raha säästmine on vajalik. Keeruliselt läks neil selgitusega, kuidas säästa saab ja miks säästetakse. Rahatarkuse õpiväljundiks on, et laps selgitab oma ostu vajalikkust ning oskab selgitada, kuidas on võimalik sooritada suuremat ostu. Samuti peaks laps selles vanuses, hakkama tegema vahet soovil ja vajadusel ((Veide *et al.*, 2022). Teati, et alati ei saa poest kõike osta mida soovid/tahad. Teadmised tulenesid laste isiklikust kogemusest. Uuritavatel oli intervjuu hetkel teadmised puudulikud ehk õpiväljund on osaliselt saavutamata.

Antud uuringu raames olid lastel kõige paremad teadmised juba eelpool mainitud rahatähtedest ning ostunimekirja vajalikkusest. Uuritavad oskasid selgitada, miks on ostunimekirja vaja teha. Vastustest tuli välja, et lastel on isiklik kokkupuude kodust. See kinnitab teadmist, et lapsele lõige loomulikult õppimis viis on läbi eeskujude ja vaatlemise (Saarits, 2008). Seega saab järeldada, et on saavutatud õpiväljund ja laps on kursis miks on vaja teha ostunimekirja (Veide *et al.*, 2022). Milliseid väljaminekuid teevad vanemad lapse jaoks, teadis enamik, et ostetakse mänguasju ja maiustusi. Ehk siis lapsel on otsene kokkupuude ja kogemus. Vähem toodi välja sööki, väga väike osa mainis teenuste eest maksmist. Ettevõtlusõppe materjalid (2020) on välja toodud, et laps teab milliseid tooteid ja teenuseid ta oma elus kasutab – toob näiteid erinevatest kulutustest (Veide *et al.*, 2022). Antud õpieesmärk on osaliselt täitmata.

Õppekava valdkonnas „Mina ja Keskkond“ õpiväljunditeks on säästlik tarbimine (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Uuritavad teadsid kuidas ja miks on vaja elektrit kokku

hoida. Teati, et elekter võib mõnel päeval olla väga kallid. Arusaamatul põhjusel, puudub lastel teadmine vee kokkuhoidmisest. Seda ei oska ka antud uuringu põhjal arvata, miks need teadmised lastel on vajaka jäänud.

Uuringu tulemusel selgus, et lastel on teadmised rahaühikutest, ostunimekirjast, hinnast, elektri säästlikust tarbimisest ning ka rahaühikutest. Antud teemad on välja toodud koolieelses õppekavas. Teemad, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata on raha säästmine, vee kokkuhoid, kulutused ning alternatiivsed raha saamise võimalused (sünnipäevarahaga, taara tagastamine jne).

5. 1. Töö piirangud ja praktiline väärtus

Selle töö piiranguks on, et üldistusi ei saa teha kõikidele 6-7 aastastele koolieelikutele, sest kvalitatiivne uurimus hõlmas vaid valimis olnud lapsi. Piiranguks on ka see, et puudus kogemus intervjuerimisest ja kvalitatiivse uurimise läbiviimisest. Viimase piiranguna tooksin välja selle, et hetkel puuduvad õppekavas selgelt väljatoodud õpieesmärgid ning puuduvad juhised rahatarkuse õpetamiseks, seetõttu ei saa eeldada lastel eelteadmisi rahatarkusest.

Piirangute kõrval on tööl ka praktiline väärtus. Tööst saab õpetaja aimu, millised teadmised võiks olla 6-7 aastatel lastel rahatarkusest. Samuti, et on teemasid, mida võiks rohkem käsitleda. Näiteks vee säästlik tarbimine ning raha kokkuhoidmise võimalused. Samuti saab töö lugeja teadmise, et rahatarkuse õppimine on koolieelsele lapsele jõukohane, kui on valitud sobivad materjalid ja meetodid.

6. Tänuõnad

Täna oma juhendajat Külli Hiiemäe-Metsarit, kelle mõtete, motiveerimise ja soovitude toel bakalaureusetöö valmis. Täna ka uuringus osalenud lapsi, keda oli suur rõõm intervjuerida.

7. Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kersti Rauba

/Allkirjastatud digitaalselt/

13. 05. 2024

Kasutatud kirjandus

- Aarna, O., Riitsalu, L., Venesaar, U. (2021) Finantspädevuse kui elukestva õppe võtmepädevuse raamistik. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 9(2), 2021, 155–183
<https://doi.org/10.12697/eha.2021.9.2.07>
- Amagir, A., Groot, W., Maassen van den Brink, H., & Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56–80. <https://doi.org/10.1177/2047173417719555>
- Arro, G., Jaani, J., Loogma, K., Malleus, E., Titov, E., Toding, M., Täks, M., Venesaar, U. (2018) Raamdokument. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis. https://ettevotlusope.ee/wpcontent/uploads/2018/12/Raamdokument_web_3.pdf.
- Bacigalupo M, Kampylis P, Punie Y and Van Den Brande L. EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. EUR 27939 EN. Luxembourg (Luxembourg): *Publications Office of the European Union; 2016. JRC101581* <https://dx.doi.org/10.2791/160811>
- Borden, L. M., Arias, W., Jr., Bosch, L., Casper, D., Faber, K. M., Hawkey, K. R., Jones, A. Totenhagen, C., Wiggs, C. B. *Financial readiness for youth: A review of the literature and programs in the United States*. Tucson, AZ: The Arizona Center for Research and Outreach, University of Arizona.
<https://reachfamilies.umn.edu/sites/default/files/rdoc/Financial%20Readiness%20for%20Youth.pdf>.
- Brüne, N., & Lutz, E. (2020). The effect of entrepreneurship education in schools on entrepreneurial outcomes: A systematic review. *Management Review Quarterly*, 70(2), 275–305. <https://doi.org/10.1007/s11301-019-00168-3>
- Civitta Eesti AS (2020). Lõpuaruanne. Finanantskirjaoskuse kujundamise võimaluste analüüs Eesti üldharidus- ja kutsekoolides.
https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/finantskirjaoskse_kujundamise_voimaluste_analuus_lopparuanne_0.pdf?download=1
- Erahuvikool Mängides Targaka (s.a). <https://www.mangidestargaks.ee/>.
- Ettevõtlus- ja karjääriõppe programm Edu ja Tegu – Ettevõtlus- ja karjääriõppe arendamine üld-, kutse- ja kõrghariduses. (s.a.). <https://ettevotlusope.edu.ee/>.

- Faulkner, A. (2022). Financial Literacy Around the World: What We Can Learn From the National Strategies and Contexts of the Top Ten Most Financially Literate Nations. *The Reference Librarian*, 63(1–2), 1–28. <https://doi.org/10.1080/02763877.2021.2009955>
- Grohmann, A., Kouwenberg, R. & Menkhoff, L. (2015). *Childhood Roots of Financial Literacy*. *Journal of Economic Psychology*, 51(3), 114–133. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2015.09.002>
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.
- Kikas, E. (2008). Õppimise erinevad viisid. Õppimise protsess. Teadmiste areng. E. Kikas (Toim), Õppimine ja õpetamine koolieelses eas (lk 104-119). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kikas, E. (Toim). (2010). *Tunnetusprotsessid ja nende arengulised iseärasused*. Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes (lk 17- 60). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kocar, S., Trunk, A., Dermol, V., Trunk Širca N. (2018) Financial Literacy among the Young (pp 7-12) ToKnowPress Bangkok Celje Lublin.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava–Riigi Teataja. (2008). <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Lepik, L., Harro-Loit, H. Kello, K., Linno, Selg, M., Strömpl, J. (2014) *Intervjuu*. <https://samm.ut.ee/valimid>.
- Linno, M. (2020). Transkribeerimine. M-L. Tikerperi (Toim), *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/transkribeerimine>
- OECD (2011). Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy. <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>.
- Olev, A., Alumäe, T. (2022) *Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service Baltic HLT*. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Puks, K. (2010) *3-7 aastaste lastealaste teadmised raha tundmisest ja kasutamisest ning esemetele väärtuse andmisest*. Magistritöö. Tartu Ülikool. [.http://hdl.handle.net/10062/15253](http://hdl.handle.net/10062/15253)
- Pärn, P. (2023) *Klassiõpetajate arvamused ja kogemused rahatarkuse õpetamisest I kooliastmes*. Magistritöö. Tartu Ülikool. <https://hdl.handle.net/10062/90594>.

- Rahandusministeerium, (2021). Rahatark Eesti: Eesti elanike rahatarkuse edendamise strateegia aastateks 2021-2030 <http://financeestonia.ee/wpcontent/uploads/2021/06/Eesti-elanike-rahatar-kuse-edendamise-strateegia-aastateks-2021-2030.pdf>.
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. <http://samm.ut.ee/valimid>.
- Saarits, Ü. (2008). *Eneseteenindus ja enestekohaste oskuste areng* (lk 79-91). E. Kikas (Toim). Õppimine ja õpetamine koolieelses eas. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Stolper, O. A., & Walter, A. (2017). Financial literacy, financial advice, and financial behavior. *Journal of Business Economics* 2017 87:5, 87(5), 581–643. <https://doi.org/10.1007/S11573-017-0853-9>
- Tarkvanem (s.a.). <https://tarkvanem.ee/>
- Tzuo, P. W. (2007). The tension between teacher control and children's freedom in a childcentered classroom: resolving the practical dilemma through a closer look at the related theories. *Early Childhood Education Journal*, 35(1), 33-39.
- Veide, E., Mäesepp, H., Sidoruk, I., Kirch, L. (2021) „Vinks-Vonks 1 avastab ja seikleb“ kasutusjuhend õpetajale. (Lk 4, lõik 4). OÜ Studium.
- Veide, E., Mäesepp, H., Sidoruk, I., Kirch, L. (2022) „Vinks-Vonks 2 julgeb ja proovib“ kasutusjuhend õpetajatele. (Lk 5, lõik 2). OÜ Studium.
- Whitebread, D., Bingham, S. Habit (2013). Formation and Learning in Young Children . Holborn Centre London. <https://mascdn.azureedge.net/cms/the-money-advice-service-habit-formation-and-learning-in-young-children-may2013.pdf>.
- Õun, T. (2005). Koolieelse lasteasutuse kvaliteedi hindamine. K. Henno (Toim), Laps ja lasteaed (128-148). AS Atlex.
- Young Enterprise (2020). Financial Education Planning framework 3-11 years. <https://www.young-enterprise.org.uk/wp-content/uploads/2019/01/FINANCIAL-EDUCATION-PLANNING-FRAMEWORK-3-11-ONLINE-2020.pdf>.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Raha

Kust tuleb raha?

Kas raha saab otsa? Miks sa nii arvad?

Milliseid rahatähti sa tead?

Mis on hind?

Millel on hind ja millel mitte?

Kuidas on hind asjade ostmisel oluline?

Säästmine

Mis on säästmine?

Mida me saame raha säästa?

Miks raha säästmine on hea?

Ostunimekiri

Mis on ostunimekiri?

Miks on vaja ostunimekirja teha?

Kokkuhoid

Kas sa tead, milliseid kulutusi sinu vanemad teevad sinu jaoks?

Miks me ei saa alati osta kõike, mida tahame?

Kuidas saab kokkuhoida vett, elektrit?

Lisa 2. Väljavõtted transkriptsioonist

Esimene väljavõte

Kas sa tead kust raha tuleb? Mille eest raha saadakse? *Mm, ei tea*

Kas raha saab kunagi otsa? Või on seda nii palju, et oooo? *Nii palju, et see ei lõpe.*

Aga kas sinu vanematel või sul saab raha kunagi otsa? *Jaaa.*

Aga miks sa nii arvad, et raha saab otsa? *Sest kui me ostame midagi, siis sul võetakse pangakaardilt raha ära.*

Milliseid rahatahti sa tead? Milliseid rahasid on meil? *5 eurosed, 10 eurosed, 20 eurosed, viie kümnesed, sajased, kahesajased, viiesajased, eeee tuhandelised.*

On või? *On*

Kas sa tead mis asi on hind? *Hind on see kui sa midagi ostad. Näiteks see kast (laps osutab aknalaua oleval plastkastile) siin on kaks eurot.*

Aga millel on hind ja millele ei ole? Kas kõikidel asjadel on hind? *Jah, poes on*

Poes on kõikidel asjadel hind, aga kas sa tead midagi millel pole hinda? / paus/ *Lehtedel*

Millistel lehtedel? *Puude.*

Kas hind on asjade ostmisel oluline? Laps noogutab. Ja kuidas see on oluline? *Et kui sa ostad, siis sa tead kui palju see maksab.*

Aga miks sul seda on vaja tead palju asi maksab? *Muidu sa näiteks raiskad nii palju raha ära, et ise ei teagi palju see maksab.*

Kas sa tead mis asi on säästmine? *Ei*

Säästmine on nt raha kokkuhoidmine. Sa hoiad midagi kokku. Aga kas sa oskad mulle nüüd öelda kuidas me saame midagi säästa, kokkuhoida? /pikk paus/ *pea raputus.*

Kas sa tead mis asi on ostunimekiri? *Jah.*

Nii? Räägi mulle. *Ostunimekiri on see, kui sa näiteks kirjutad paberi peale, mis sul vaja on.*

Mhm, aga mis sul vaja on? *Näiteks ma ei tea, söögi asju, siis veel mingeid riideid ja.*

Aga miks on meil vaja teha ostunimekirja? *Sest muidu me unustame kõik asjad ära.*

On mingi põhjus veel, miks me ostunimekirja teeme? *Vist ei ole*

Kas sa tead mille peale sinu emal ja isal kulub raha sinu jaoks? Mille peale neil kulub raha sinu peale? *Et meie saaks süüa, siis veel soojad riided ostavad meile*

Kas me saame alati kõike osta mida tahame? *Ei saa*

Miks me ei saa? *Sellepärast, et meil pole nii palju raha*

Küsin korra veel, kas sa tead kuidas me saame raha kokku hoida? *Siis kui sa midagi poest leiad ja siis sa kohe ei osta seda.*

Natuke mõtled ennem? Laps noogutab

Teine väljavõte

Kas sa tead, kust raha tuleb? *Pangas.*

Mille eest me saame raha? *Töö eest.*

Kas raha saab kunagi otsa? *Siis kui sa sured. Ma ei saa aru, mis moodi.*

Kas raha saab kunagi otsa või seda nii palju, et sa ei saa mitte kunagi otsa? *Kunagi ikka saab.*

Miks sa nii arvad? *Sest kunagi sa raiskad kõik raha ära ja siis sa pead taas käima tööl.*

Milliseid rahasid sa näinud oled või milliseid rahatähti sa tead? *Ma ei teagi. Ma ei tea, mis see rahatäht on.*

Millised rahasid rahakotis inimestel on? *Mõnel on tuhat euri ja mõnel on ainult paberrahasid ja mõnel on sente. Aga mul on nii, et mina hoian sente ja paberraha päris koos. Mulle meeldib kui paberraha on siin ja peberraha on seal ja igal pool.*

Aga kus sa neid koos hoiad? *Rahakotis, aga see on salapeidukas.*

Ära siis kellegile ütle. *Sulle küll ütlen.*

Ära ütle! *Tegelt sa ei saaks, sest sa ei tea, kus ma elan. Sa ei saaks seda kätte.*

Mis on hind? *See on see, kui palju sa pead mingi asja eest maksma.*

Millel on hind? *Asjadel.*

Aga kas on midagi, millel ei ole hinda? Või kõik maksab? *Elul ei ole ja rohkem ma ei tea.*

Kuidas on hind asjade ostmisel oluline, kas me peame hinge vaatama, kui me poes käima? *Jah*

Miks? *Muidu me ei tea kui palju me peame maksma. Näiteks, äkki ma võtan lihtsalt mingi sellise kullast asja, ehte omale, mis maksab umbes kuskil tuhat euri, aga mul on rahakotis mingi viis euri.*

Sa oled kuulnud sellist sõna – säästmine? *Olen, aga ma ei tea mida see tähendab.*

Selgitan.

Kas sa tead, kas raha säästmine on kasulik? Kas me peaks üldse raha kokku hoidma ja säästma? *Peaksime.*

Miks? *Muidu, kui mingi hinnaline asi tuleb, mida sul vaja on, siis ei saa seda osta. No kui see maksab näiteks sada euri. Aga sa tahad seda, sa pead seda ostma. Keegi ütleb, et kui sa ei osta siis pandakse sind näiteks vangi.*

Kas sa tead, mis asi on ostunimekiri? *Tean, kus on kirjas mida sa pead ostma*

Aga miks me teeme ostunimekirju? *Muidu meil läheb meelest ära. Ostame suvalisi asju. Vahest ma teen, nii et ma ostan midagi ja mul on ostunimekiri, millel asjad olemas on, aga ma panen midagi sinna veel juurde. Näiteks ükskord ma polnud kirjutanud, et ma ostan kohukeste ja mahla, siis ma ostsin nad ikkagi. Mind ei huvitanud üldse, et oh, mis sellest, et ma ostan on. Ostan ikkagi.*

Kas sa tead, milliseid kulutusi sinu vanemad teevad sinu jaoks? Kulutus, oled kuulnud? *Ma tean seda, et nad maksavad meie mänguasjade peale. Ükskord mulle osteti mänguasi, mis maksis umbes kuskil sada euri. Aga mulle osteti see. Rohkem ma ei soovi rääkida sellest.*

Kas me saame alati kõike osta kõike mida me tahame? *Ei saa*

Miks? *Me raiskame muidu selle peale kõik raha ära.*

Miks me ei tohi kõike raha ära raisata? *Sest kui me tahame midagi hinnalist osta, siis me ei saagi seda osta. Oleme kõik ära raisanud ja. Ma tahtsin näiteks ükskord endale, ma ostan endale kunagi tsikli. Aga ma kardan, et järgmine kuu ma raiskan kõik selle raha reisi peale ära. Aga ma teenin selle kindlasti juurde nii, et panen müüki kõik asjad. Terve maja müüb maha. Ja siis saan nii palju raha, et ostan selle eest tsikli. Tegelt, mu vend ostab.*

Kuidas me saame kokku hoida? *Nii et me ei osta kõiki asju.*

Aga kas me saame veel midagi peale raha kokku hoida? *Oma asju, oma toitu.*

Aga kuidas me toitu kokkuhoidame? *Ei saa. Me peame ikka rohkem ostma tegelt. Kui toitu saaks tasuta, siis oleks nii hea. Oh, siis ma sööks hommikust õhtuni soolast. Kõige kõige lemmikum toit on mul kuivatatud tomatid.*

Päriselt? *Jah, ma eile sõin peaaegu terve kausitäie ära.*

Aga kas me näiteks elektrit või vett ka saame, kokkuhoida? *Saame*

Oskad öelda, kuidas? *Elektrit saame me nii, et me ei kasuta lampe nagu me praegust lasteaias teeme. Ja vett seda me saame nii, etoot, vett me ei saa tegelt kokku hoida, sest me peame ikkagi päevas päris palju jooma. Seda lahendust ma ei osa öelda..*

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kersti Rauba annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose, „6-7 aastaste laste eelteadmised rahatarkusest“,

mille juhendaja on Külli Hiimäe-Metsar reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kersti Rauba

13.05.2024